

NORGES SISTE FIENDE

114943

RESIGNERTE: H.M. Kong Olav var Helga Reuters siste håp. Han avsto hennes ønske om å få omgjort vedtaket som gjorde henne til fiende av Norge. Helga og hennes mann Hans fotografert på slutten, av 70-tallet i Sveits, der de begge endte sine dager.

Kong Olav SA NEI

Av ALEXANDER ØYSTÅ, LARS-ERIK NYGAARD og LINE MØLLER (foto)

DÜSSELDORF/OSLO (VG) Da også kong Olav – 34 år etter krigen – sa nei, ga Oslo-kvinnen Helga Reuter opp håpet: Hun kom aldri til å bli tilgitt at hun giftet seg med en tysk mann i 1923.

I går kunne VG avsløre at den norske stat helt frem til februar i år har klassifisert den norske kvinnen Helga Reuter som «fiende av Norge». Eneste grunn: Hun tok sin manns tyske statsborgerskap da hun giftet seg i 1923.

I mer enn et halvt århundre har hun måttet betale krigserstatning etter «Lov om fiendegods» – til sammen ti millioner kroner. Selv etter hennes død 1. juledag 1995 har den norske stat fortsatt å kreve inn krigserstatning fra Oslo-kvinnen.

– Det var ikke de beslaglagte pengene som opptok mor. Hun satt jo godt i det i Tyskland. Det var hennes ære og norske identitet hun kjempet for, sier Wolfgang Reuter, Helgas 73-årige sønn.

Helt siden krigsslutt var Arbeiderpartiet pådriver i forsoningen med Tyskland. I front gikk markante Ap-personligheter, som Einar Gerhardsen, den tidligere «Nacht und Nebel»-fangen Trygve Bratteli og Odvar Nordli.

Kongen siste håp

Men forsoningen gjaldt ikke enkelt-mennesker. Dokumenter som frem til nå har vært hemmelige, røper at Helga Reuters utrettelige kamp for sin egen ære og norske sjel, med mekanisk effektivitet ble sablet ned av en samlet statsmakt; byråkratiet, enkelt-ministere – og tre regjeringer.

Helga ville bli kvitt stempellet som fiende av sitt fedreland

I 1979 ba Helga Reuter siste gang om å få omgjort vedtaket som gjorde henne til fiende av sitt fedreland. Hennes siste håp lå hos Kongen i statsråd.

Hun hadde for lengst akseptert at familieformuen på mer enn åtte millioner 1997-kroner var beslaglagt. Men hun ville få omgjort vedtaket om at rentene av hennes besteforeldres arv – vel 4000 kroner årlig – skulle beslaglegges etter «Lov om fiendegods».

Den beskjedne pengesummen ble hennes juridiske brekkstang for å bli kvitt stempellet som fiende av Norge.

Fikk støtte

Klagen fikk sterk støtte fra det norske generalkonsulatet i Hamburg:

«Nærmere 35 år etter siste krig er Norge i dag inne i en forsterket «normaliseringsprosess» med Vest-Tyskland. Fru Reuter som nå er 77 år gammel, ser beslagleggelsen av sin arv i Norge som en æressak og som en sterk følelsesmessig belastning. Hun har aldri følt seg som en «fiende» av sitt fedreland Norge og håper at de nasjo-

nale følger av den tyske okkupasjon etter 35 år ikke gjør seg gjeldende.» skrev generalkonsulatet i klagesaken.

Og Industridepartementet – med industriminister Olav Haukvik – var enig:

«Tiden synes, etter Industridepartementets mening, inne til å sette strek også for denne del av etterkrigsopp-gjøret.»

Men Finansdepartementet – under ledelse av Per Kleppe – satte foten ned.

Med begrunnelsen at det tidligere var streng dispensasjonspraksis, at en «liberalisering» ville være uheldig, avsto departementet.

I jubileumsskriftet til 40-årsjubileet for den tyske grunnlov i 1989, skrev Kleppe om integrasjonen blant annet mellom Norge og Tyskland:

– Det må skje til menneskenes beste,

SISTE HÅP: Helga Reuter søkte hos Kongen i statsråd mens H.M. Kong Olav satt på tronen. Hun fikk avslag.

Foto: LASSE THORSRUD, SCANFOTO

VG I GÅR: VG avslørte i går hvordan Helga Reuter har betalt ti millioner kroner i «fiende-gjeld».

den sosiale dimensjonen av integrasjonen må ikke forsømmes.

Men tautrekking mellom de to departementene ti år før endte med innstilling på negativt vedtak for Helga Reuter.

Den 19. oktober 1979 ble saken en gang for alle avgjort på Det kgl. slott.

Etter råd fra statsminister Odvar Nordli sa kong Olav nei.

Etter 1979 snakket hun aldri om sitt forhold til det offisielle Norge. Men jeg vet at det plaget henne. Helt frem til hun døde i 1995, tenkte hun på norsk, drømte på norsk og snakket tysk med tydelig norsk aksent. Hun abonnerte i alle år på Aftenposten. I møter med andre mennesker var hun alltid rask med å fortelle om sine norske rotter, som hun var så stolt av, forteller Wolfgang Reuter.

FORSONING HJALP IKKE – bla om

NORGES SISTE FIENDE

FORSO

...men den fikk aldri
Helga glede av

DÜSSELDORF/OSLO (VG) De store ordene og fromme løfter florerte. Men den offisielle forsoningspolitikken mellom Norge og Tyskland nådde aldri Helga Reuter. Hun forble fiende.

Mens den norske stat systematisk forsynte seg av Helga Reuters private formue, hadde hun selv i en mannsalder orkesterplass til prosessen som gjorde Tyskland og Norge til stadig nærmere venner, forretningspartnere og allierte.

De første årene

Prosesen startet umiddelbart etter krigens slutt. I 1948 kom en ung Kåre Willoch til Hamburg som soldat i Tysklandsbrigaden med troppetransportskipet «Svalbard». I jubileumsboken for den tyske grunnloven i 1989 forteller han om hvordan budskapet fra Abraham Lincoln slo ned i ham ved synet av den utbombete byen: «Straks etter at den nordamerikanske borgerkrigen var vunnet, var han opptatt av forsoningen mellom seierherrene og de overvundne, ikke gjengjeldelsen.»

Og på verftene i Hamburg var det allerede travel aktivitet: De første utenlandske ordrene var kommet fra Norge – bygging av hurtigruteskip.

I 1947 var mor i Norge for første gang etter krigen. Hun gledet seg over freden, ikke bare fordi far var trygg etter en langvarig SS-jakt, nå skulle hun slutte fred med familien. Hun var optimistisk og positiv, som alltid, forteller sønnen Wolfgang Reuter.

Men i Norge ble hun møtt med fiendskap. Familien, med unntak av storesøster Lizzie, vendte henne ryggen. Det som gjorde familien så stolt mer enn 20 år tidligere, var nå vendt til skam: Hun var gift med en velstående tysker. Dette var vondt å svelge for en familie full av Milorg-folk.

I Oslo fant Direktoratet for fiendtlig eiendom (DFFE) raskt ut at Helga Reuter – som tysk statsborger – ble rammet av lov om fiendegods. Verdier for mer enn åtte millioner 1997-kroner ble umiddelbart beslaglagt. Eiddommer hun hadde arvet, ble solgt til slektninger – og pengene fort inn i statskassen som krigserstatning. Samtidig startet kampen om et

legat på 60 000 kroner, der Helga Reuter kun hadde tilgang til rentene.

«(...) Vi (finner) å kunne innskrenke vårt krav foreløpig til bare å gjelde renter,» skriver direktoratets Per Blidensol i et brev VG har fått tilgang til.

– Møtet med Norge var tungt for mor. Hun hadde et sterkt behov for å leve i harmoni med det og dem som betydde noe for henne. Hun kom såret hjem, men gjemte senere sine følelser. Hun ble aldri forbitret, forteller Wolfgang Reuter.

Fra fiende til alliert

I 1955 skjedde det ingen trodde var mulig ti år tidligere: Stortinget godtok Tysklands inntreden i NATO med

126 stemmer mot syv. Samme år inngikk Norge en egen kulturavtale med Tyskland. I 1959 opplevde Norge igjen tyske soldater på norsk jord, som mannskaper ved NATO-hovedkvarteret på Kolsås. Statsminister Einar Gerhardsen reiste på sitt første offisielle besøk til Tyskland i 1965, og mottok sin tyske kollega i Norge året etter.

Blant dem som profiterte mest på

det stadig varmere klimaet, var industrien og næringslivet. I slutten av 50-årene hadde andelen av norsk eksport som gikk til Tyskland, oversteget andelen i 30-årene, ifølge tidligere finansminister Per Kleppe. Særlig delstaten Nordrhein-Westfalen, der Helga Reuter bodde og hadde sitt virke, sto i sentrum for det norsk-tyske samarbeidet.

Helga Reuter kunne følge utviklingen på nært hold: Som ledsager til sin mann Hans, tung-industrimagnaten med Norge som sentral partner, og som hyppig besøkende ved den norske ambassaden i Bonn, kunne hun følge Norges bevisste tilnærming for å sikre seg markedsandeler i Tyskland.

– Energien mor tidligere hadde brukt på idrett og friluftsliv, senere på barnefamilien, ble i denne perioden rettet inn mot fars forretningsdrift. Mens fars firma gjorde store forretninger med Norge, var mor en populær norsk-talende vertinne for nordmenn på besøk i Tyskland, forteller Wolfgang Reuter.

I selskapslivet i Bonn var Oslokvinnen populær og ble stadig plukket ut som borddame for president, senere utenriksminister, Konrad Adenauer under fine middager.

I 1952 søkte Helga Reuter Industri-departementet om omgjøring av det store beslaget som ble foretatt fire år tidligere. I 1954 avsto regjeringen Oscar Torp på nytt en slik søknad.

I vedtaket står det klart at departementet erkjenner at Helga Reuter aldri gjorde seg skyldig i noe kritikkverdigg under okkupasjonen, men at man må føre en streng dispensasjonspraksis.

Gjennombruddet

I 1970 kom gjennombruddet i vennskapet mellom Norge og Tyskland. 10. september landet president Gustav Heinemann på Fornebu til offisielt besøk i Norge – invitert av kong Olav. En varm vind av forsoning feide over landet i forbindelse med det første besøk av et tysk statsoverhode i Norge siden 1905.

Han søker forsoning på vegne av sine landsmenn, og en utrakt hånd skal man ta imot, skrev Aftenposten på lederplass.

– Intet positivt og av varig verdi kan bli skapt i Europa uten en bevisst vilje – fra alle lands side – til å gå inn i fremtiden side om side. Fortiden ployet dype og mørke furer i våre sinn, og dens feilgrep må aldri bli begått igjen, sa kong Olav i sin hilsmningstale.

– Jeg ser det som en av de viktigste hendelser i de siste tyve årene at det på grunn av innsatsen til så mange godviljens mennesker, fremfor alt her i Norge, igjen er kommet en fortløpighet i forholdet mellom oss og at vi igjen kan oppleve et gammelt fellesskap, svarte president Heinemann.

5. juni 1973 dro kong Olav

UFORSTÅELIG: Wolfgang Reuter deler sin avdo

på gjenbesøk til Tyskland. I mellomtiden hadde senere forsvarssjef Vigleik Eide tatt generalstabsutdannelse i Tyskland. Willy Brandt fikk overrakt Nobels fredspris i Oslo. Etter denne serien av banebrytende begivenheter var ekspertene enige: Forholdet mellom Norge og Tyskland var normalt, ja – endog svært godt.

... for alle andre enn Helga Reuter.

– Hun snakket aldri noe særlig om det. I stedet lot hun sine positive erindringer fra barndommen i Norge dominere. Syv barnebarn moret seg over hennes lystige historier om eksentriske gjester i barndomshjemmet, om livet i Kristiania, om opplevelser fra idrett og turer i byens omgivelser. Min mor og far trakk seg tilbake fra forretningslivet rundt 1970, og flyttet til Sveits for å nyte sitt otium, forteller Wolfgang Reuter.

Gullkantet hverdag

En av Norges fremste talsmenn for forsoning med Tyskland, den tidligere konsentrasjonsleirfanger Trygve Bratteli, var statsminister i

SKJEBNESVANGERT: Helga Gran og hennes forlovede Hans Reuter på ferie på Hanka like før bryllupet i 1923.Foto: PRIVAT

NINGEN

nors oppfatning: Det er uforståelig at Helga Reuter måtte forbli fiende av Norge helt fram til sin død 50 år etter krigens slutt fordi hun i 1923 tok samme statsborgerskap som mannen hun giftet seg med.

Norge fra 1971 til 1976, bare avbrutt av ett år med koalisjonsregjeringen til Lars Korvald. Under EF-striden gjorde Arbeiderpartiet forsoning som et sterkt argument for en inntreden i det europeiske fellesskap. Stadig nye avtaler om samarbeid og forskning ble inngått mellom de to land.

I 1977 knyttet Norge og Tyskland nye hånd – i form av gassrørledningen mellom Ekofisk-feltet og Emden. Skepsisen mot tyskerne fra de første årene etter krigen var som blåst bort.

Oppmuntret av fremgangen i forbindelse mellom de to landene, gjorde Helga Reuter et nytt forsøk på å bli kvitt fiendestempelet hun nå vært preget av i 34 år.

Hun hadde aldri sett på seg selv som fiende av Norge, men opplevde seg mer som et offer for omstendighetene. Hun forsto at en stat som

Norge ville og måtte gjennomføre tiltak overfor fienden etter en krig. Men nå burde tiden ha leget de fleste sår, mente hun. Da mors norske advokat ville gjøre et nytt forsøk, samtykket mor, sier Wolfgang Reuter.

Men også dette forsøket strandet. I sitt avslag dokumenterte regjeringen Odvar Nordli at forsoningen med Tyskland ikke uten videre gjaldt enkeltpersoner.

Smålig rikdom

I 1989 var det tid for oppsummering av forholdet mellom Norge og Tyskland etter krigen. Den tyske grunnloven var 40 år. I en jubileumsbok hentet tyske og norske industri- og politikertopper fram de store ordene: – ... det er grunn til å minnes det som har skjedd gjennom disse førti år av tysk historie med takknem-

lighet og respekt, sa nåværende nestleder i Høyre, Inge Lønning.

I økende grad har vi imidlertid opplevd at dialogen med Forbundsrepublikken har utviklet seg til å bli av nærmest skandinavisk kvalitet, og det er ment som et betydelig kompliment, skrev Gro Harlem Brundtland.

Når man ser tilbake etter 40 år, kan man si at forholdet mellom disse to europeiske naboer har utviklet seg bedre enn selv store optimister kunne forestille seg det den gang, skrev tidligere forbundskansler Willy Brandt.

I 1983 ble råolje og gass solgt til Tyskland for 5,2 milliarder tyske mark.

Likevel anså Norge at de hadde behov for 4000 kroner i krigserstatning fra Helga Reuter hvert år, og opprettholdt hennes status som fiende.

Hun sovnet stille inn 1. juledag 1995, og var åndsfrisk til det siste. Hun syntes stemplingen av henne som fiende var blitt helt uforståelig. Hun fant ingen annen forklaring enn at Norge er en stat som er fange av sine egne lover, sier Wolfgang Reuter.

10 MILLIONER TIL STATEN

I går avslørte VG at den norske kvinnen Helga Reuter fortsatt er Norges siste fiende. Årsak: Hun tok samme statsborgerskap som den tyske mannen hun giftet seg med i 1923.

Totalt over 10 millioner 1997-kroner har den norske stat beslaglagt fra Helga Reuter siden 1945.

Så sent som 2. februar i år mottok den norske stat et nytt avdrag på Helga Reuters fiende-gjeld. En slik innkreving av renter fra restene av Helga Reuters formue vil fortsette inntil hennes død blir bekreftet for norske myndigheter.

VG har sporet opp hennes barn. Fru Reuter døde 1. juledag 1995 – uten å få den freden med sitt elskede fedreland som hun håpet på til det siste.

Alexander Øystå

Lars Erik Nygaard

Foto: Line Møller

Imorgen: - SKILL DEG, SA NORSKE MYNDIGHETER